

Szczecin, dnia 31 grudnia 2020 r.

Opinia prawna

1. Niniejsza opinia prawna została sporządzona na zlecenie stowarzyszenia Fidei Defensor z siedzibą w Szczecinie i stanowi uporządkowany system odpowiedzi na pytania dotyczące najistotniejszych zagadnień związanych z prawną ochroną wolności wyznania i religii na gruncie ustawodawstwa polskiego oraz powszechnie obowiązujących aktów prawa międzynarodowego.
2. Opinię przygotowano w oparciu o niżej wymienione akty prawne, orzecznictwo, piśmiennictwo i komentarze prawnicze oraz publikacje naukowe:
 - a. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997r.;
 - b. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny;
 - c. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny;
 - d. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Postępowania karnego;
 - e. Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentysty
 - f. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne
 - g. Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe;
 - h. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji;
 - i. Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną;
 - j. Wyrok TK z dnia 6.10.2015 r. SK 54/13
 - k. uchwała SN z dnia 20 września 1973, VI KZP 26/73, OSNKW 1973, nr 11, poz. 132;
 - l. wyrok SN z dnia 26 marca 1973, Rw 279/73, OSNKW 1973, nr 7-8, poz. 101
 - m. Wyrok SA w Łodzi z 28.10.1998 r., I ACa 612/98, OSP 1999/10, poz. 177.
 - n. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2012r. (sygn. Akt I KZP 12/12)
 - o. Kodeks Etyki Aptekarza;
 - p. Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (otwarta do podpisu 4.11.1950 r.)
 - q. Protokół nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzony w Paryżu dnia 20 marca z 1952 r. Dz. U. z 1995 r., Nr 36, poz. 175 z późn. zm.
 - r. Konwencja w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty sporządzona w Paryżu dnia 15 grudnia 1964 Dz. U. z 1964 r., Nr 40, poz. 268.
 - s. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167.
 - t. Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 169.

MARTA ALICJA ZANIEWSKA
KANCELARIA ADWOKACKA

- u. Prawo wyznaniowe. Wybór źródeł, oprac. P. Sobczyk, P. Sobczyk, Warszawa 2005, s. 39.
- v. Konwencja o prawach dziecka przyjęta dnia 20 listopada 1989 r. Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526.
- w. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966r.
- x. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7.12.2000r.
- y. Raport Parlamentu Europejskiego na temat praw człowieka i demokracji na świecie. grudzień 2016;
- z. Sprawozdanie roczne Parlamentu Europejskiego dotyczące praw człowieka i demokracji na świecie za rok 2018 oraz polityki Unii Europejskiej w tym zakresie
- aa. Marek Andrzej, Kodeks karny. Komentarz, wyd. V, Opublikowano: LEX 2010
- bb. Giezek Jacek (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, Opublikowano: LEX 2014
- cc. R.Stefański (w: Kodeks postępowania karnego. Komentarz 2009, s. 248)
- dd. Wróbel Włodzimierz (red.), Zoll Andrzej (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a Opublikowano: WKP 2017
- ee. W. Wróbel [w:] Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a , red. A. Zoll, Kraków 2017, art. 196.
- ff. Wróbel, Zoll II/1, s. 634; Janyga [w:] Królikowski, Zawłocki, Szczególna I, s. 584;
- gg. Filar Marian (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. V Opublikowano: WK 2016
- hh. J. Wojciechowska (w:) Kodeks karny - część szczególna, t. 1, Komentarz do artykułów 117-221, red. A. Wąsek, Warszawa 2006, s. 776]
- ii. Prawo wyznaniowe. Wybór źródeł, s. 23.
- jj. K. Warchałowski, Prawo do wolności myśli, s. 204, 212-213.
- kk. Katarzyna Więcek, Nauczanie religii katolickiej w polskiej szkole publicznej w kontekście prawa rodziców do wychowania religijnego dzieci aspekty historyczne i wybrane aktualne problemy, Studia z prawa wyznaniowego, Tom 16 – 2013

1. Czym są uczucia religijne i jak należy rozumieć wolność religijną?

W polskim ustawodawstwie nie ma jednoznacznie sformułowanej, uniwersalnej definicji uczuć religijnych. Z tego względu pojęcie to podlega interpretacji przez sądy, przedstawicieli doktryny prawniczej. Tym samym odpowiedzi na pytanie, jak należy rozumieć pojęcie uczuć religijnych będzie wiele i w zasadzie wykładnia tego pojęcia następuje na tle konkretnego przypadku wówczas, gdy rozważamy czy dane działanie/zaniechanie mogło spowodować obrazę uczuć religijnych. Warto jednak przytoczyć kilka sformułowanych dotychczas, definicji uczuć religijnych:

- zdaniem Sądu Najwyższego uczuciami religijnymi nazywamy stany psychiczne, których istotę stanowi wewnętrzne ustosunkowanie się do przeszłych, teraźniejszych i

przyszłych zdarzeń. Chodzi oczywiście o te zdarzenia, które w jakiś sposób bezpośrednio i pośrednio wiążą się z religią, lub formą jej wyrażania;

- wypowiedzi w podobnym tonie znajdziemy także wśród orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, w których stwierdza się, że uczucia religijne można określić jako stan psychiczny, którego istotę stanowi ustosunkowanie się wewnętrzne do zdarzeń bezpośrednio lub pośrednio związanych z religią jako formą świadomości społecznej (*por. wyrok TK z dnia 6.10.2015r. SK 54/13*).
- R. Stefański (w: Kodeks postępowania karnego. Komentarz 2009, s. 248) podaje natomiast, że przedmiotem ochrony przez prawo są „*uczucia religijne wyrażające stosunek człowieka wierzącego do wyznawanej przez niego religii, będące bezpośrednim przeżyciem*”

Bez względu na przyjętą definicję niewątpliwie jednak uczucia religijne ze względu na ich charakter podlegają szczególnej ochronie prawa. Bezpośrednio powiązane są z wolnością sumienia i wyznania (tzw. wolność religijna), stanowiąc wartość konstytucyjną. Polega ona na prawie wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie, a także prawo do posiadania świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami.

2. Jakie akty prawa międzynarodowego dotyczą ochrony uczuć religijnych?

Ochrona uczuć religijnych, a przez to zagwarantowanie wolności sumienia i wyznania, jest przedmiotem regulacji przez prawo międzynarodowe. Do najważniejszych regulacji w tym zakresie należy zaliczyć Europejską Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Konwencja ta została ratyfikowana przez Polskę co oznacza, że obywatele Polski po wyczerpaniu środków krajowych, mogą z odwołaniem się do przepisów tej Konwencji, wnieść skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Konwencja ta w art. 9 gwarantuje każdemu prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania. Prawo to obejmuje m.in. wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne.

Na potrzebę ochrony uczuć religijnych wskazują też inne akty jak np. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966r., który został uchwalony w wyniku konferencji ONZ w Nowym Jorku. Przewiduje on, że każda osoba powinna mieć zagwarantowane prawo do wolności myśli, sumienia i religii, a przez to do manifestowania

tych przekonań samodzielnie lub w grupie innych osób poprzez modlitwy, praktyki, obrzędy i nauczanie (art. 18 tego Paktu). Pakt ten ratyfikowały 173 państwa w tym Polska. Wolność sumienia i religii w systemie prawa Unii Europejskiej ma zaś gwarantować art. 10 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej.

3. Jak przejawia się stosowanie tych przepisów w praktyce? Czy instytucje europejskie potwierdzają występowanie dyskryminacji ze względu na wyznanie?

Mimo powszechnych deklaracji, że prawo do wyboru i praktykowania własnej religii, zarówno indywidualnie jak i wspólnie ze społecznością, w której żyje dana jednostka, a także do poszanowania tych praktyk przez innych, jest podstawowym i jednym z najstarszych praw człowieka – jest ono także najczęściej łamanym uprawnieniem tak wobec jednostki jak i całych grup społecznych. W XXI wieku na świecie nadal obserwuje się intensywnie zjawisko prześladowania ze względu na religię. Co szczególnie istotne, we współczesnym świecie ofiarą tego typu zachowań są przede wszystkim chrześcijanie. Wskazuje na to chociażby raport na temat praw człowieka i demokracji na świecie, opracowany przez Parlament Europejski w grudniu 2016. Wskazuje się w nim wręcz na to, że obecnie chrześcijanie są grupą religijną, która jest najbardziej szykanowana i zastraszana. W niektórych regionach świata całym wspólnotom wyznaniowym grozi wyniszczenie albo emigracja. Mimo tych stwierdzeń, z upływem lat stanowisko to nie traci na aktualności bo jeszcze w rocznym sprawozdaniu za 2018r. dotyczącym praw człowieka, Parlament Europejski wzywa UE i państwa członkowskie do dalszego tworzenia sojuszy i zacieśniania współpracy z wieloma krajami i organizacjami regionalnymi, w celu osiągnięcia pozytywnych zmian w odniesieniu do wolności religii lub przekonań, zwłaszcza na obszarach objętych konfliktami, gdzie grupy wyznaniowe, np. chrześcijanie na Bliskim Wschodzie, są najbardziej narażone. Brak jest jednak jakichkolwiek szczegółowych rezolucji w tym zakresie bądź działań dyplomatycznych, które mogłyby odwrócić ten trend.

4. Jakie akty prawne w Polsce dotyczą kwestii swobody wyznania?

Prawo Polskie stanowi o kwestiach wolności wyznania w naczelnym akcie prawnym obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej tj. w ustawie zasadniczej - Konstytucji z 2 kwietnia 1997r. Ponadto, szczegółowe regulacje dotyczące tego zagadnienia znajdują się w trzech podstawowych gałęziach prawa tj. w prawie karnym (Kodeks karny), w prawie cywilnym (Kodeks cywilny), a także w tzw. prawie administracyjnym (np. Prawo prasowe, ustawa o radiofonii i telewizji).

5. Jakie są konstytucyjne gwarancje dotyczące wolności religijnej?

Na wstępie należy zwrócić uwagę, że polska Konstytucja- zwana nie bez przyczyny ustawą

MARTA ALICJA ZANIEWSKA
KANCELARIA ADWOKACKA

zasadniczą- jest najwyższym aktem prawnym obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej, a jej przepisy stosuje się bezpośrednio tzn. można twierdzić o swoich prawach wprost odwołując się tylko jej zapisów.

I tak, Konstytucja w aż dwóch artykułach odnosi się do kwestii wolności religijnej. Pierwszym z nich jest art. 25 który określa zasady regulujące stosunki między Państwem, a Kościołem. Zgodnie z jego treścią Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione. Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym. Stosunki między państwem, a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi określają ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami.

Drugim przepisem konstytucyjnym dotyczącym wolności religijnej jest zaś art. 53 który ustanawia zasadę wolności sumienia i religii. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem. Religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole. Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób. Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych. Nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.

6. Jakie są przestępstwa związane z naruszeniem wolności religijnej przewidziane przez Polski Kodeks karny?

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. Kodeks karny (dalej: "kk"), zawiera w swojej treści rozdział XXIV, który wprost odnosi się do przestępstw przeciwko wolności sumienia i wyznania. I

tak, zawarty w tym rozdziale art. 194 kk wprowadza przestępstwo dyskryminacji wyznaniowej. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu karze podlega każdy, kto ogranicza człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość.

Uczucia religijne chronią także kolejne dwa przepisy zawarte w przywołanym wyżej rozdziale. Art. 195 kk stanowi o przestępstwie złośliwego przeszkadzania publicznemu wykonywaniu aktu religijnego Kościoła lub innego związku wyznaniowego. Z kolei w art. 196 kk wprost odnosi się do obrazy uczuć religijnych innych osób, poprzez publiczne znieważenie przedmiotów czci religijnej lub miejsc przeznaczonych do publicznego wykonywania obrzędów religijnych.

Wolność sumienia i wyznania chroni także art. 257 kk wedle którego karze podlega każdy, kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności m.in. etnicznej, wyznaniowej lub z takich powodów narusza nietykalność fizyczną innej osoby.

7. Kiedy dochodzi do naruszenia wolności religijnej?

Do naruszenia wolności religijnej dochodzi wówczas gdy wyznawcy określonej religii albo osoby bezwyznaniowe przyjmują pozycję uzprzywilejowaną w stosunku do wyznawców innej religii. Tego rodzaju zachowanie może łączyć się z prześladowaniem czy dyskryminacją na tle religijnym. W sytuacji przestrzegania zasad wolności religijnej niedozwolone jest bowiem zabranianie wiernym swobodnego uzewnętrzniania swoich przekonań religijnych, nakłanianie do wyboru wyznania lub łamania zasad wyznawanej wiary.

Jak już wskazano w odpowiedzi na pytanie nr 3, obecnie grupą wyznaniową, która jest najbardziej prześladowana na tle wyznaniowym są chrześcijanie. Były specjalny wysłannik ONZ ds. wolności religijnej i przekonań Heiner Bielefeldt wskazywał na następujące najbardziej drastyczne przykłady naruszenia wolności religijnej chrześcijan: "1) w Egipcie podpalane są kościoły, 2) w Iranie chrześcijanie nazywani są "odszczępieńcami" i ze względu na prześladowania obawiają się o swoje życie albowiem dżihadyści z Państwa Islamskiego wszelkimi środkami chcą wymazać każdy ślad chrześcijańskiego życia, 3) jeśli w Jordanii dochodzi do rozwodu w muzułmańsko-chrześcijańskim małżeństwie, to żona chrześcijanka znajduje się w niebezpieczeństwie i traci prawo do swoich dzieci, 4) w Bangladeszu uczeń bez wiedzy rodziców siłą zmuszany jest do uczestniczenia w lekcjach religii hinduistycznej albo islamu, 5) protestanckie wspólnoty w Rosji stygmatyzowane są jako „obce sekty”, 6) pracownica linii lotniczych „British Airways” zmuszona do długiego procesu przed Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu, aby rozstrzygnął, czy może nosić krzyż w miejscu pracy.

8. Jakimi karami jest zagrożone naruszenie cudzej wolności religijnej?

MARTA ALICJA ZANIEWSKA
KANCELARIA ADWOKACKA

Przestępstwa określone w rozdziale XXIV Kodeksu karnego pt. "Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania" są zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat dwóch. W tym miejscu warto dodać, że zgodnie z art. 33 Kodeksu, grzywnę wymierza się w stawkach dziennych, określając (mnożąc) liczbę stawek oraz wysokość jednej stawki. Liczba stawek musi mieścić się w granicach od 10 do 540. Z kolei wysokość stawki dziennej nie może być mniejsza niż 10 zł, a nie większa niż 2000 zł. Kara ograniczenia wolności trwa zaś najkrócej miesiąc, najdłużej dwa lata (art. 34 kk). Najkrótsza możliwa do wymierzenia kara pozbawienia wolności to miesiąc.

Z kolei za popełnienie przestępstwa z art. 257 kk grozi kara pozbawienia wolności do lat trzech.

9. Jakie są przejawy wolności sumienia człowieka na gruncie jego działalności zawodowej jako np. lekarza czy farmaceuty?

Zagadnienie to dotyczy bardzo problematycznej kwestii związanej z tzw. klauzulą sumienia, czyli uprawnienia do odmówienia wykonania swoich obowiązków zawodowych z powołaniem się na własny światopogląd lub wyznawane motywy religijne. Związane jest to z kwestią oczywistej integralności człowieka tak na gruncie zawodowym jak i prywatnym. I tak, zgodnie z art. 39 ustawy z dnia 5 grudnia 1996r. o zawodzie lekarza i lekarza dentystry, lekarz może powstrzymać się od wykonania świadczeń zdrowotnych niezgodnych z jego sumieniem, z tym że ma obowiązek odnotować ten fakt w dokumentacji medycznej. Lekarz wykonujący zawód na podstawie stosunku pracy albo w ramach służby ma także obowiązek uprzedniego powiadomienia na piśmie przełożonego. Z tego uprawnienia lekarz nie może skorzystać tylko wtedy, gdy zwłoka w udzieleniu pomocy lekarskiej mogłaby spowodować u pacjenta niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia. Analogiczne uprawnienie przysługuje także pozostałemu personelowi medycznemu tj. pielęgniarzom i położnym.

Na gruncie prawa farmaceutycznego nie zostało jednak nadal uregulowane analogiczne uprawnienie dla aptekarzy. W ostatnim czasie coraz liczniejsze głosy wskazują na potrzebę uregulowania tego zagadnienia, albowiem pewnym uproszeniem jest, że ma to dotyczyć wyłącznie środków antykoncepcyjnych. Farmaceuci słusznie sygnalizują, że konflikt moralny odnosi się przede wszystkim do tzw. antykoncepcji awaryjnej, leków wczesnoporonnych, a także do leków silnie odurzających, uzależniających, a w przyszłości – wyprodukowanych z użyciem komórek macierzystych. Poza tym, wprowadza to pewnego rodzaju rozbieżność, ponieważ zgodnie z Kodeksem Etki Aptekarza, Farmaceuta ma zagwarantowaną wolność w podejmowaniu swoich decyzji, zgodnie ze swym sumieniem (artykuł 3 tego Kodeksu). Brak jest jednak przepisu powszechnie obowiązującego prawa, który pozwalałby na faktyczne korzystanie z tego uprawnienia.

MARTA ALICJA ZANIEWSKA
KANCELARIA ADWOKACKA

10. Czy muszę dochodzić ochrony swoich praw na drodze postępowania karnego?

Postępowanie karne jest jedną z możliwości dochodzenia ochrony swoich praw do poszanowania wolności sumienia i wyznania. Inną drogą jest wniesienie powództwa cywilnego do Sądu w sprawie o ochronę dóbr osobistych, do których wedle art. 23 kc. zalicza się m.in. cześć (nierozzerwalnie związaną z godnością człowieka) czy też swobodę sumienia. Podstawą prawną takiego powództwa jest art. 23 kc. w związku z art. 24 kc. w zw. z art. 448 kc. W takim postępowaniu można domagać się nie tylko zaniechania działań naruszających dobro osobiste, ale też przeproszenia (w tym publicznego, np. w gazecie, portalu internetowym), zapłaty zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy na wskazany cel społeczny. Żądania te mogą być kumulowane.

11. Czy wolność słowa uprawnia do obrażania uczuć religijnych? W jaki sposób ustawodawca określa granice między wolnością słowa z jednej strony, a wolnością wyznania z drugiej?

Aby móc udzielić prawidłowej odpowiedzi na to pytania, na wstępie należy wyjaśnić, że na przestrzeni wieków w Europie wykształciły się dwa modele regulacji wolności słowa. Pierwszy z nich- model anglosaski – opiera się na jak najszerszym rozumieniu uprawnień związanych z wolnością słowa. Drugi zaś- model kontynentalny- stanowi o tym, że granicą wolności słowa jest godność drugiego człowieka, która podlega ochronie, a przez to także godność religii. W Rzeczypospolitej Polskiej obowiązuje model kontynentalny, czego najbardziej jaskrawym wyrazem jest treść art. 31 ust. 3 Konstytucji, wedle którego wolność człowieka podlega ochronie prawnej, a ograniczenia w tym zakresie są możliwe wtedy, gdy zachodzi potrzeba ochrony wolności innych osób. Innymi słowy, wolność słowa kończy się tam, gdzie zaczynają się wolności i prawa innych osób. Powyższego nie można utożsamiać z nadmiernym ograniczeniem wolności słowa czy nawet cenzurą – oczywistym bowiem jest, że w Polsce dopuszczalna jest krytyka, jednak pod warunkiem, że pozostaje ona konstruktywna i nie zmierza wyłącznie do znieważania, sytgmatyzacji, przeróżnych form wysmiewania, czy też obrażania chrześcijaństwa bądź jego wyznawców pod przykrywką tzw. wolności słowa, czy wolności artystycznej.

12. Czy tzw. media są zobowiązane do ochrony uczuć religijnych przed ich naruszeniem?

Podstawowymi ustawami regulującymi działanie mediów w Polsce jest ustawa z dnia .26 stycznia 1984r. Prawo prasowe, a także ustawa z dnia 29 grudnia 1992r. o radiofonii i telewizji.

W pierwszej z analizowanych ustaw, została zawarta zasada, wedle której wolność wypowiedzi nie ma charakteru absolutego, albowiem dziennikarz ma obowiązek działania

MARTA ALICJA ZANIEWSKA
KANCELARIA ADWOKACKA

zgodnie z etyką zawodową i zasadami współżycia społecznego, a jego zadania są służbą społeczeństwu i państwu, a nie partykularnym interesom (art. 10 i n.). Stąd też krytyka prasowa powinna nosić cechy rzetelności i pozostawać współmierna do osiągnięcia społecznego celu krytyki. Dziennikarz nie może także naruszać dóbr osobistych innych osób, poprzez swoją działalność.

Ustawa o radiofonii i telewizji także odnosi się do kwestii ochrony uczuć religijnych i wprowadza zakaz naruszania w audycjach uczuć religijnych (art. 18 ust. 2). Co więcej, ustawa ta nakazała także respektowanie w programach publicznej radiofonii i telewizji wartości chrześcijańskich. Mimo zaskarżenia tego przepisu do Trybunału Konstytucyjnego z powodu odniesienia się wprost do "wartości chrześcijańskich", Trybunał już w 1994r. nie uznał argumentów skarżących za słuszne wskazując, że wartości chrześcijańskie są uniwersalnymi zasadami etyki europejskiej.

13. Czym jest mowa nienawiści i na podstawie jakich aktów prawnych mogą reagować na przypadki stosowania mowy nienawiści wobec mnie lub innych osób?

Mowa nienawiści (ang. hate speech) jest zjawiskiem, które polega na rozpowszechnianiu czy usprawiedliwianiu nienawiści i dyskryminacji, jak również przemocy słownej wobec konkretnych osób, grup osób czy jakiegokolwiek innego podmiotu będącego „na celowniku” danej wypowiedzi. Jaskrawym przykładem mowy nienawiści są coraz częstsze postawy cichej akceptacji/przyzwolenia dla przeróżnych form wyśmiewania, stygmatyzacji, obrażania chrześcijaństwa bądź jego wyznawców za pośrednictwem wolności słowa, czy wolności artystycznej. Stosowanie mowy nienawiści jest niezgodne z obowiązującym w Polsce prawem. Ofiarę mowy nienawiści chronią nie tylko przepisy o randze ustawy (o czym mowa niżej), ale nawet przepisy Konstytucji, które są przecież stosowane bezpośrednio. Na uwagę załuguje w tym kontekście jej art. 31, wedle którego wolność człowieka podlega ochronie prawnej, a każdy jest zobowiązany szanować wolności i prawa innych. Jeśli zaś chodzi o przepisy ustawowe, to należy zwrócić uwagę na przepisy Kodeksu karnego, w tym w szczególności:

- art. 212 Kodeksu karnego (określający przestępstwo pomówienia),
- art. 216 Kodeksu karnego (przestępstwo zniewagi),
- art. 190 kk (groźby karalne),
- art. 196 (przestępstwo publicznej obrazy uczuć religijnych),
- art. 256 KK (przestępstwo nawoływania do nienawiści na tle różnic etnicznych/ wyznaniowych),
- art. 257 kk (przestępstwo publicznego znieważenia ze względu na przynależność religijną).

Oprócz przepisów karnych i niezależnie od ochrony w tych przepisach przewidzianych, także i Kodeks cywilny gwarantuje objęcie ochroną takich dóbr jak swoboda sumienia w art.

MARTA ALICJA ZANIEWSKA
KANCELARIA ADWOKACKA

23 tej ustawy. Z pozostałych ustaw warto zwrócić uwagę na art. 14 ustawy z dnia 18 lipca 2002r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną, który wskazuje, że "nie ponosi odpowiedzialności za przechowywane dane ten tylko, kto udostępniając zasoby systemu teleinformatycznego w celu przechowywania danych przez usługobiorcę, nie wie o bezprawnym charakterze danych lub związanej z nimi działalności, a w razie otrzymania urzędowego zawiadomienia lub uzyskania wiarygodnej wiadomości o bezprawnym charakterze danych lub związanej z nimi działalności niezwłocznie uniemożliwi dostęp do tych danych". Przepis ten będzie znajdował szczególne zastosowanie do przypadków akceptowania przez administratorów portali internetowych, na tzw. hejt wyrażony w publikowanych na danym serwisie komentarzach przez użytkowników. Innymi słowy, na podstawie tego przepisu administratorzy mają obowiązek usuwania komentarzy, które wysmiewają i obrażają uczucia, wolności lub prawa innych osób.

14. W mediach nagłaśniane są przypadki, w których tzw. wolność artystyczna ma wyłączać stosowanie przepisów dotyczących obrony uczuć religijnych. Czy takie stanowisko jest zgodne z treścią art. 196 Kodeksu karnego?

Większość konstytucyjnych praw i wolności jednostki, nie jest absolutna i podlega ograniczeniom. Granicą dla każdej z wolności, zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, są m.in. wolności i prawa innych osób. Z tego założenia wynika obowiązek ustawodawcy do wyznaczania granic korzystania z każdej wolności bez naruszania istoty drugiej. Realizacją tego obowiązku jest m.in. obwarowanie prawno-karne obrazy uczuć religijnych, nierozzerwalnie związanych z zasadą swobody wyznania, do której może prowadzić korzystanie z wolności artystycznej.

Wśród części przedstawicieli doktryny prawniczej, a także w orzecznictwie sądów błędnie przyjmuje się pogląd, wedle którego wolność artystyczna ma niejako pierwszeństwo przed przepisami zakazującymi obrazy uczuć religijnych innych osób. Argumentuje się przy tym, że stanowisko przeciwne miałyby prowadzić do ograniczenia wolności wyrażania poglądów w sposób nieproporcjonalny, wykraczający poza zakres konieczny w demokratycznym państwie prawnym naruszając istotę tej wolności. W ten sposób usiłuje się niejako usprawiedliwiać przypadki publicznego (np. podczas koncertów, manifestacji) niszczenia bądź znieważaniu symboli religijnych czy też przedstawicieli danej grupy wyznaniowej. Tak rozumiany prym wolności artystycznej nad kwestią obrazy uczuć religijnych, ma przy tym rzekomo chronić osoby bezwyznaniowe tak, by ich przekonania światopoglądowe i filozoficzne nie były naruszane przez inne osoby. W efekcie w części orzeczeń sądów wskazuje się, że osoba powołująca się na wolność artystyczną może obrazić uczucia religijne w rozumieniu kk tylko wtedy gdy zostanie jej udowodnione, że chciała tak zrobić i wprost do tego dążyła (działała w tak zwanym zamiarze bezpośrednim), ale już nie wtedy, gdy oceniając sprawę rozsądnie powinna liczyć się z tym, że jej zachowanie może obrazić czyjeś uczucia (czyli działał w tak zwanym zamiarze ewentualnym/wynikowym).

Tego rodzaju stanowisko jest jednak błędne. Rozstrzygnął o tym Sąd Najwyższy w uchwale podjętej 29 października 2012r. (sygn. Akt I KZP 12/12). Zdaniem tego Sądu oczywiste jest, że występki z art. 196 k.k. można popełnić zarówno z zamiarem bezpośrednim, jak i wynikowym. Z wyczerpaniem znamion tego przestępstwa będziemy mieli do czynienia wtedy, gdy działanie sprawcy polegające na publicznym znieważeniu przedmiotu czci religijnej (lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych) będzie skierowane wprost na dokonanie tego czynu, jak i wówczas, gdy sprawca, podejmując publicznie takie czynności, co do których godzi się, z uwagi na ich formę, że mają one charakter znieważający. W efekcie albo chce obrazić takim zachowaniem uczucia religijne innych osób, albo przewidując taki skutek swojego zachowania, na ten skutek godzi się.

15. Jaka może być rola organizacji pozarządowej takiej jak np. Fundacja czy stowarzyszenie, w postępowaniu karnym?

Zgodnie z art. 90 i następnym Kodeksu postępowania karnego, w postępowaniu sądowym swój udział może zgłosić organizacja społeczna (taka jak np. fundacja czy stowarzyszenie), jeżeli zachodzi potrzeba ochrony interesu społecznego lub interesu indywidualnego, objętego zadaniami statutowymi tej organizacji, w szczególności ochrony wolności i praw człowieka. Przypomnienia w tym miejscu wymaga, że jedną z podstawowych praw człowieka i jego wolności, jest właśnie wolność sumienia i wyznania. Sąd ma obowiązek dopuszczenia przedstawiciela takiej organizacji społecznej do występowania w sprawie, jeżeli przynajmniej jedna ze stron wyrazi na to zgodę np. strona do której dana organizacja przystępuje. Strona może w każdym czasie cofnąć wyrażoną zgodę. W wypadku braku zgody choćby jednej ze stron na występowanie w sprawie przedstawiciela organizacji społecznej sąd wyłącza tego przedstawiciela od udziału w sprawie, chyba że jego udział leży w interesie wymiaru sprawiedliwości. Sąd ma także obowiązek dopuszczenia przedstawiciela organizacji społecznej do występowania w sprawie pomimo braku zgody stron, jeżeli leży to w interesie wymiaru sprawiedliwości. Z drugiej strony Sąd może odmówić dopuszczenia przedstawiciela organizacji społecznej do występowania w sprawie tylko wtedy, jeżeli stwierdzi, że wskazany w zgłoszeniu interes społeczny lub indywidualny nie jest objęty zadaniami statutowymi tej organizacji lub nie jest związany z rozpoznawaną sprawą. Dopuszczony do udziału w postępowaniu sądowym przedstawiciel organizacji społecznej stanowi swoistego rodzaju wsparcie dla strony, do której przystąpił, a która domaga się ochrony swoich wolności i praw. Taki przedstawiciel może bowiem uczestniczyć w rozprawie, wypowiadać się i składać oświadczenia na piśmie.

16. Czy szkoła może narzucić uczniowi bezwyznaniowość? Jakie prawa przysługują Ci jako rodzicowi?

Nie, nie może. Jako rodzic masz prawo wychowywać swoje dzieci w wierze Katolickiej, zgodnie z własnymi przekonaniemami w sprawach religii. Przysługująca Ci władza

MARTA ALICJA ZANIEWSKA
KANCELARIA ADWOKACKA

rodzicielska gwarantuje Ci możliwość podejmowania decyzji w zakresie wyznania Twojego dziecka i wiary, w jakiej będzie wychowywane. Jeśli chodzi o wolność uzewnętrzniania religii, to art. 53 ust. 5 Konstytucji RP stanowi, iż może być ona ograniczona „jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób”.

Gwarancje uznawania przez państwo prawa rodziców do zapewnienia wychowania i nauczania dzieci zgodnie z ich własnymi przekonaniem religijnymi i filozoficznymi, znajdujemy przede wszystkim w art. 2 Protokołu nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonym w Paryżu dnia 20 marca 1952 r., w Konwencji w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty sporządzonej w Paryżu dnia 15 grudnia 1964 (art. 5 ust. 1b), Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 18 ust. 4) oraz Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (art. 13 ust. 3) otwartych do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., w Deklaracji w sprawie eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji opartych na religii lub przekonaniach uchwalonej w Nowym Jorku dnia 25 listopada 1981 r. (art. 5 ust. 1 i 2) oraz w Konwencji o prawach dziecka przyjętej dnia 20 listopada 1989 r. (art. 14 i 18 ust. 1). O pierwszeństwie rodziców w wyborze nauczania dla swoich dzieci stanowi również Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r. (art. 26).

17. Czy niewierzący mają prawo wymagać aby miejsca publiczne/urzędy/szkoły były pozbawione jakichkolwiek symboli religijnych?

Nie, nie mają takiego prawa. Osoba, która deklaruje się jako niewierząca, nie może oczekiwać, że nie będzie miała kontaktu z osobami wierzącymi, ich praktykami i symbolami religijnymi, bo w życiu społecznym byłoby to równoznaczne z ograniczeniem swobody sumienia osób wierzących, może wyłącznie oczekiwać, że nie będzie poddawana praktykom religijnym wbrew swojej woli czy zmuszana do udziału w nich albo do posługiwania się symbolami religijnymi. Nie można uznać za przejaw dyskryminacji religijnej funkcjonowania zakorzenionych kulturowo symboli religijnych w życiu publicznym (np. poprzez ich zawieszenie w budynku władzy publicznej).

Według wyroku SA w Łodzi z dnia 28 października 1998 r. (ACa 612/98), "Sam fakt zawieszenia symbolu religijnego w budynku władzy publicznej nie jest wystarczający dla przyjęcia naruszenia swobody sumienia".

Jak wskazują badania CBOS, Polacy generalnie w znacznym stopniu akceptują obecność religii w przestrzeni publicznej. Zdecydowana większość Polaków w ostatnich latach akceptuje obecność krzyży w budynkach publicznych, lekcje religii w szkole, religijny charakter przysięgi wojskowej, księży występujący w telewizji, udział biskupów w uroczystościach państwowych, czy też święcenie budynków użyteczności publicznej.

MARTA ALICJA ZANIEWSKA
KANCELARIA ADWOKACKA

Należy jednak zaznaczyć, że brak jest w naszym systemie prawnym, jakiegokolwiek regulacji odnoszącej się do eksponowania symboli religijnych w budynkach publicznych.

18. Czym jest dyskryminacja wyznaniowa?

Jest przestępstwem z art. 194 kk penalizującym zachowanie wyrażające się ograniczeniem drugiego człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość. Dyskryminacja wyznaniowa wyraża się "ograniczeniem człowieka w jego prawach", przez co należy rozumieć jak najszerszy zakres możliwych ograniczeń w zakresie praw podmiotowych. Dotyczy to w szczególności ograniczania dostępu do nauki, nierównego traktowania w szkole, przy przyjmowaniu do pracy i kształtowaniu warunków pracy itd. Ograniczanie w prawach może nastąpić w formie działania (np. zwolnienie z pracy, odmowa przyjęcia dziecka do szkoły) albo zaniechania (np. nieawansowanie pracownika pomimo spełnienia wszystkich warunków).

Choć nie wynika to jednoznacznie z treści komentowanego przepisu, dotyczy on zarówno czynów wymierzonych przeciwko jednostkom, jak i zbiorowościom religijnym.

Czynem zabronionym przez art. 194 będzie więc także ograniczanie praw określonej grupy religijnej jako całości, i to niezależnie od tego, czy grupa ta ma osobowość prawną (np. kościół albo zarejestrowany związek religijny), czy też nie (np. grupa osób zebrana w celu odprawienia nabożeństwa lub odbycia pielgrzymki).

19. Jakie kary przewidziane są za dyskryminację wyznaniową?

Przestępstwo z art. 194 zagrożone jest grzywną, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Na podstawie art. 59 kk sąd może także, skazując za to przestępstwo, odstąpić od wymiaru kary. Z uwagi na wysokość zagrożenia karą pozbawienia wolności dopuszczalne jest stosowanie warunkowego umorzenia postępowania.

20. Czy moje prawo do uzewnętrzniania religii może zostać ograniczone?

Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób. Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych, a także nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania (art. 53 ust. 5–7 Konstytucji RP). Należy także pamiętać, że rodzice mają konstytucyjne prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami (art. 53 ust. 3

MARTA ALICJA ZANIEWSKA
KANCELARIA ADWOKACKA

Konstytucji RP), czego nie można rozpatrywać w kategoriach ograniczania w prawach w rozumieniu art. 194 k.k. Trzeba ponadto zauważyć, że przedmiotem ochrony objęty został również neutralny stosunek wobec religii, co objawia się w znamieniu „bezwyznaniowości”. W konsekwencji przedmiotem ochrony są wszystkie osoby, niezależnie od ich stosunku wobec religii, tj. osoby wierzące, ateści, agnostycy, a także ludzie o poglądach obojętnych religijnie.

21. Czym jest złośliwe przeszkadzanie w wykonywaniu aktów religijnych? Kiedy można ponieść za nie karę?

Jest przestępstwem z art. 195 § 1 kk, który penalizuje działanie polegające na złośliwym przeszkadzaniu w publicznym wykonywaniu aktu religijnego kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej.

Przepis ten zapewnia prawo do publicznego wykonywania aktów religijnych (mszy, procesji i innych aktów), co dotyczy zarówno świątyń, jak i takich miejsc publicznych, jak plac czy ulica, z tym że odbywanie pielgrzymek i procesji wymaga zawiadomienia odpowiednich władz administracyjnych i zapewnienia przestrzegania bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Aktami religijnymi są wszelkie czynności o charakterze religijnym, których miejsce i sposób wykonywania określony jest ceremoniałem danego wyznania lub związku wyznaniowego, zatem przykładowo msza, nabożeństwo, procesja, udzielanie sakramentu. Słuszne wydaje się twierdzenie, że komentowany przepis dotyczy także tych czynności, których przebieg nie jest uregulowany w normach wewnętrznych kościoła czy związku wyznaniowego, o ile tylko mają one charakter czynności kultowych. Obejmuje zatem wszelkie, także niesformalizowane, postaci modlitwy czy pielgrzymek.

Przepis art. 195 kk dotyczy tylko tych aktów religijnych, które wykonywane są publicznie, czyli w miejscach, do których dostęp ma każdy, kto zechce się tam znaleźć. Chodzi przy tym nie tylko o miejsca, których przeznaczeniem jest sprawowanie kultu (kościół, kaplica, meczet), lecz także o miejsca generalnie do tego nieprzeznaczone, lecz ad hoc wykorzystane (droga publiczna, po której idzie procesja, lotnisko, na którym odprawiana jest msza polowa). Publicznie wykonywanym aktem religijnym jest także transmisja mszy, nabożeństwa lub modlitwy przez radio, telewizję lub za pośrednictwem Internetu. Do ochrony niepublicznych aktów religijnych mogą ewentualnie znaleźć zastosowanie art. 191 kk czy 194 kk.

Przez pojęcie przeszkadzania w rozumieniu ww. przepisu należy rozumieć każde zachowanie, zarówno przybierające postać działania, jak i zaniechania, które uniemożliwia, utrudnia lub zakłóca wykonywanie aktu religijnego. Przeszkadzanie stanowić mogą nie tylko te zachowania, które wpływają na możliwość fizycznego podejmowania czynności

MARTA ALICJA ZANIEWSKA
KANCELARIA ADWOKACKA

składających się na akt religijny (zablokowanie trasy procesji, wyrwanie mikrofonu prowadzącemu modlitwę itd.), lecz także takie, które zakłócają jedynie właściwe przeżywanie aktu religijnego przez uczestniczące w nim osoby (hałasowanie, skandowanie obraźliwych haseł).

22. Jakie kary przewidziane są za przeszkadzanie w wykonywaniu aktów religijnych?

Przestępstwo z art. 195 kk zagrożone jest alternatywnie grzywną, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Sąd może więc na podstawie art. 59 § 1 kk odstąpić od wymierzenia kary, chyba że złośliwe przeszkadzanie obrzędom religijnym miało charakter chuligański. Z uwagi na wysokość zagrożenia karą pozbawienia wolności dopuszczalne jest również warunkowe umorzenie postępowania.

23. Czy pogrzeb, uroczystości lub inne obrzędy żałobne są traktowane jak akt religijny? Co grozi za ich zakłócanie?

Tak. Przestępstwo złośliwego przeszkadzania pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędowi żałobnym określono w przepisie art. 195 § 2 kk. Przepis ten obejmuje penalizacją przeszkadzanie w samym pochówku zmarłego, jak i w uroczystościach bezpośrednio poprzedzających ten pochówek (np. msza żałobna) lub bezpośrednio następujących po nim.

Przedmiotem ochrony ww. przepisu są uczucia osób biorących udział w pogrzebie, uroczystościach lub obrzędach żałobnych, jak również cześć osób zmarłych.

Za dopuszczenie się czynów polegających na złośliwym przeszkadzaniu w uroczystościach pogrzebowych art. 195 przewiduje alternatywnie karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Sąd może więc na podstawie art. 59 § 1 odstąpić od wymierzenia kary, chyba że złośliwe przeszkadzanie obrzędowi religijnemu miało charakter chuligański. Z uwagi na wysokość zagrożenia karą pozbawienia wolności dopuszczalne jest również warunkowe umorzenie postępowania.

24. Czym jest obraza uczuć religijnych?

Jest przestępstwem z art. 196 kk, który zabrania zachowania polegającego na obrażaniu uczuć religijnych innych osób, poprzez znieważanie w sposób publiczny przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych.

Zachowanie to zarówno może przybrać postać wypowiedzi słownej, jak i może być wyrażone za pomocą gestów, pisma czy obrazów. Możliwa jest realizacja znamion tego przestępstwa przez zaniechanie, w przypadku osoby zobowiązanej do zapobieżenia skutkowi (np. administrator strony internetowej niereagujący na informacje o materiale obrażającym uczucia religijne, dysponent plakatów rozwieszonych w mieście, podmiot odpowiedzialny za rozpowszechnianie określonych materiałów prasowych). Przypisanie danemu zachowaniu charakteru znieważenia powinno mieć charakter obiektywny i być dokonywane z uwzględnieniem społecznych norm kulturowo-obyczajowych i powszechnie przyjętych kryteriów oceny. Zachowanie znieważające charakteryzuje się wyrażeniem pogardy, chęcią poniżenia lub wyszydzienia. Nie można go utożsamiać z samym lekceważeniem, brakiem oczekiwanego przez daną grupę wyznaniową szacunku czy wyrażaniem negatywnych ocen.

Przez pojęcie obrazy uczuć religijnych należy rozumieć takie zachowania, które odbierane są przez członków danej wspólnoty religijnej za poniżające lub obelżywe dla przedmiotu tych uczuć, w szczególności zaś dla przedmiotu czci religijnej lub miejsc sprawowania aktów religijnych. Poniżający lub obelżywy charakter określonych zachowań należy oceniać obiektywnie, „z uwzględnieniem przekonań panujących w kręgu kulturowym, z którego wywodzi się pokrzywdzony”, przy czym jako modelowy wzorzec należy przyjmować przeciętnego członka danej grupy wyznaniowej. Dodatkowym warunkiem karalności za przestępstwo z art. 196 jest, by konkretna osoba poczuła się dotknięta zachowaniem sprawcy. Nie jest przy tym konieczne, by skutek ten dotyczył co najmniej dwóch osób. Użycie w treści art. 196 kk zwrotu wyrażającego liczbę mnogą – „innych osób” – ma charakter wyłącznie stylistyczny. Typ czynu zabronionego z art. 196 kk został umieszczony w rozdziale przestępstw przeciwko indywidualnej wolności sumienia i wyznania i nie można uzależniać zakresu karalności tego przestępstwa od „kolektywnego” naruszenia określonych wolności. Ewentualną obiektywizację uzyskuje się za pomocą innych znamion (w szczególności obiektywnego charakteru „znieważenia” i „obrazy”).

25. Kiedy obraza uczuć religijnych jest karalna?

Znieważenie musi nastąpić publicznie, tj. w takim miejscu lub w takich warunkach, gdzie jest lub może być dostrzeżone przez bliżej nieokreśloną liczbę osób.

Przestępstwo ma charakter materialny i dla jego bytu niezbędne jest spowodowanie skutku w postaci obrazy uczuć co najmniej jednej osoby. Bezpośrednim przedmiotem ochrony jest tu wolność poszczególnych osób od wszelkich zachowań, które - obrażając ich uczucia religijne - stwarzają im poczucie dyskomfortu psychicznego związanego z odczuwaniem braku szacunku dla ich konfesji

Przedmiotem czci religijnej może być np. symbol danej wiary (krzyż, gwiazda Dawida, półksiężyc), materialne odzwierciedlenie bóstwa (posągi, wizerunki), przedmioty służące do liturgii (szaty rytualne, hostia itp.). Nie są nimi natomiast osoby duchowne.

Znieważenie przedmiotu czci religijnej może polegać na obelżywym wypowiedaniu się o osobie Boga czy też Matki Boskiej, parodiowaniu z intencją poniżenia gestów uznawanych za sprawowanie eucharystii, posługiwanie się wizerunkami lub wyobrażeniami uznawanymi za święte w sposób im uwłaczający.

Nie stanowi natomiast zniewagi czy pogardy krytyka poglądów głoszonych przez przedstawicieli danej wiary ani też jej dogmatów. Nie będzie również taką zniewagą użycie w celu kreacji artystycznej jej symboli, jeśli zamierzeniem kreatora nie jest wyrażenie pogardy dla takich symboli, a forma i treść tej kreacji nie zawierają elementów poniżających. Do uznania bowiem, że mamy do czynienia z obrazą uczuć religijnych innych osób przez publiczne znieważanie przedmiotów, o których mowa w art. 196, nie wystarcza jedynie subiektywne odczucie tych osób, lecz czynności sprawcy muszą być obiektywnie znieważające i obrażające.

26. Jakie kary grożą za obrazę uczuć religijnych?

Przestępstwo z art. 196 kk zagrożone jest grzywną, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Sąd, skazując za to przestępstwo, może także odstąpić od wymierzenia kary na podstawie art. 59 kk. Z uwagi na wysokość ustawowego zagrożenia karą dopuszczalne jest również stosowanie warunkowego umorzenia postępowania.

27. Czy niszczenie miejsc świętych stanowi wyłącznie wykroczenie/przestępstwo uszkodzenia mienia?

Nie. Tego typu działania mogą stanowić przestępstwo z art. 196 kk pod warunkiem, że czynów polegających na niszczeniu miejsc świętych dopuszczono się w sposób publiczny, tj. w takim miejscu lub w takich warunkach, gdzie jest lub może być dostrzeżone przez bliżej nieokreśloną liczbę osób, a zatem mający na celu znieważenie uczuć religijnych wiernych.